

Степан Сливка

Національний університет «Львівська політехніка»,
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії, історії та філософії права
tfp2014@i.ua

ПРИРОДНО-ПРАВОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЧАСУ

<http://doi.org/10.23939/law2020.28.095>

© Сливка С. С., 2020

У статті досліджується природно-правове обґрунтування часу, а також часове обґрунтування природного права, що відображено в авторських дефініціях. Стверджується, що час сприяє набуттю природно-надприродних цінностей, а проблеми людини може вирішувати онтологічно сформоване природне право, яке нею керує. У релігійному понятті часу природне право мало сакральний характер, і розуміння часу диктувало формування природного права. Проте, якщо перехід від Священного Передання до Старого Завіту не вносив труднощів у формування природного права, то у Новому Завіті віряни відкрили для себе багато нових природно-правових норм. Трактують часу Ісусом Христом, а потім апостолами, отцями, учителями Церкви, єпископами доповнювалося новими онтологічними розуміннями. Ставали зрозумілішими складові елементи часу, його темп, амплітуда, ритмічність, які у природному праві мають велике значення. З часом люди отримали можливість обґрунтовувати природне право: у різний час одна і та сама онтологічно-правова норма сприймалася людиною однаково. Наприклад, кожний позитивний здобуток дитини у розумовому розвитку сприймається радісно, оскільки це розумовий розвиток, який вносить потрібні норми у її природне право. Проте не варто кожен здобуток науковця вважати позитивним: він може бути не онтологічним, і природне право вченого буде мати викривлення. Тобто, час править бал у набутті онтологічно-правових норм, і події природно-правового характеру у різний час оцінюються по-різному.

Ключові слова: природне право, надприродне право, час, колишнє, нинішнє, майбутнє, природні та надприродні закони.

Постановка проблеми. Поведінка – це широке й абстрактне (або дуже просте) питання. Але для філософії права потрібні її обґрунтування. Дуже важливим є здійснення аналізу людської поведінки, життєдіяльності з позицій таких філософських категорій як час і право. Такий аналіз, дослідження буде завжди турбувати науку з метою отримання деяких крупинок цінної інформації.

Аналіз досліджень. Філософські дослідження часу і окремо природного права достатньо висвітлені у вітчизняній та зарубіжній літературі. Однак дослідження співвідношень природного права і часу практично відсутні.

Мета дослідження. Існує потреба дослідити комплексний вплив природного права і часу на мікро- і макросвіт. Часовість природно-правової природи людини потребує всестороннього обґрунтування.

Актуальність теми дослідження. Існують таємниці для людини у її життєдіяльності. Ці таємниці у багатьох випадках можуть бути розгадані за уважного відношення людини до часу, природного і надприродного права. Адже існує невелике проникнення інформації із буденного у екзистенційне та трансцендентальне. Розгадавши деякі природно-правові атрибути, можна стверджувати, що життя людини на землі не є простим процесом. Переселення людей в давнину із небесної цивілізації у земну повинно стати правовим уроком, повчанням, яке скерує її на повернення назад у небесний дім. Що для цього треба в повній мірі – ніхто достеменно не знає. Але наука доводить, що все залежить від поведінки людини на землі.

Виклад основного матеріалу. Знайти і зрозуміти себе у часовому існуванні простору як образі Божому допомагає час. Час у просторі має свої закони, які керують не тільки людиною, а й цілою природою. Мікровсесвіт у Всесвіті (мікросвіт у світі) має часове обґрунтування, оскільки йдеться про життя душі як дарунок Божий на певний термін. Відношення до цього дарунка у людини повинно бути пов'язане з бережливістю, тому оберігати душу повинні норми, зокрема природне право, яке пов'язане з часом, часочисленнями, найточнішим з яких є біблійний.

Часочислення біблійне починається зі створення світу й людини. Одиницями, які слугують для визначення часу подій у Біблії, є: дні, тижні, місяці й роки. День рахується від одного вечора до другого, або від заходу сонця до наступного заходу сонця. Частини дня (тричасся) називалися першим, третім, шостим і дев'ятим часом. Перші сліди тижня, як певного періоду часу, який складався із семи днів, зустрічалися в описі про потоп. Дні тижня рахували з часу воскресіння Господа, з неділі, і закінчувалися суботою, і цілий тиждень у пізніші часи називалися також суботою, а інші шість днів вважалися днями суботи; сьомий день, який називався також суботою, відповідав у власному смислі нашому недільному дню. Єгиптяни називали дні тижня назвами сімох відомих планет. Числення часу по місяцях також веде свій початок із глибокої давнини. Переважно рік ділився на 12 місяців, але ці місяці визначалися за місяцем, в них позмінно було 29 і 30 днів, тому після кожних 12-ти місяців залишалося ще декілька годин, хвилин і секунд, із яких через декілька років складався зайвий місяць – тринадцятий. Цей місяць для узгодження місячного року з сонячним вводили в числення переважно через декілька років, зазвичай через три, а інколи і в третій рік. Визначення року і кількості місяців лежало на обов'язку священників. Рік у давнину був двоякий: громадський і церковний. Громадський починався з осені (з вересня), церковний же – з місяця березня в пам'ять того, що в 15-ий день цього місяця євреї вийшли із Єгипту. За громадським роком велися договори, проводилися вибори влад, означувався час народження дітей, початок царювання і т. д., за церковним, або священним відзначалися свята і священні часи [1, с. 139–141]. Протягом століть відбувалися зміни в обліку часу, вносились доповнення тощо. Сьогодні також виникає потреба в деяких уточненнях.

Одне із найважливіших біблійних понять, пов'язаних з ідеєю часу – це вічність у значенні «безкінечність», або «особливо тривалий відрізок часу». Час має владу над всім, що створено Богом, але для самого Бога часу не існує. Час і вічність не йдуть одне за другим, ніби об'єднані однією лінією. Неправильно вважати, що до створення світу існувала вічність і після кінця світу вона настане знову. Час і вічність – два різні способи буття, що належать до різних світів, які співіснують, але мають корінні відмінності, як світ видимого і світ невидимого. Ця межа прозора, вічність проникає в те, що сковано зв'язками часу. Хоча притаманні вічності блага спасіння перебувають на небесах, але вибірково вони доступні вже у земному житті. Люди можуть заслужити тимчасовий перехід через цю межу, тоді вони перебувають «в дусі», чують і бачать те, що неможливо виразити жодною із земних мов. Світи вічності і час відрізняються не стільки за тривалістю, скільки за змістом [7, с. 171–172].

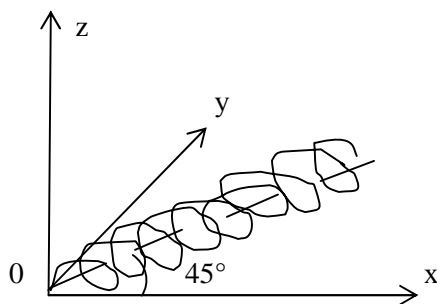
Тобто час і вічність характеризують природне право у різних світах, вимірах. У земному вимірі розуміння природного права має один зміст, а у трансцендентальному вимірі розуміння буде іншим, що неможливо описати ніякою з існуючих мов земних цивілізацій. Які норми поведінки

існуватимуть у потойбічному житті – невідомо. Але деякі «проблиски» таких відомостей просочуються у земне життя. Така щаслива інформація дається далеко не кожній людині. Лише той, хто живе за нормами природного права, хто утримує свою екзистенцію у праведному дусі, хто своїм образом Божим, максимально наближається до подоби Божої, може своїм духом на невеликий проміжок часу увійти у надприродно-правовий простір трансцендентального світу. Це короткочасне, блискавичне входження отримують ті, які своїм відносним природним правом осягнули ідеї абсолютного права. Таке осягання можливе тільки для духу, а для душі і тіла може настати інший час, а може й ні. Все залежить від якості формування людиною природного права і реалізації його, тобто дотримання, виконання, використання, застосування. У випадку повноцінної реалізації земного природного права, це право має шанси перейти у вічність, трансцендентальне буття повністю разом із земним творцем цього права (тобто людиною).

Біблія розглядає час не як процес, внутрішньо притаманний світу, наприклад, як коловорот, в якому все повторюється, повертаючись до свого початку, або як течія із нічого в ніщо, а як ніщо, дане Богом і скероване до певної мети. Бог визначає тривалість життя, тільки він може продовжити життя людей понад передбачений термін. Але Бог визначає і зміст кожного тимчасового відрізка, оскільки Він записує в Свою книгу всі дні життя людини починаючи з її народження. За Своєю волею Бог визначає у часі події в житті Свого та інших народів. Як для окремих людей і народів, так і всього світу, Бог визначає мету їхнього існування (прихід Царства Божого на землю). Час останнього рішення відомий тільки Йому. Всі, що жили на землі, постануть тоді перед Божим судом і повинні будуть дати звіт про використання відміряного часом земного життя. Правильне використання часу відкриє шлях до вічного блаженства, зловживання ним приведе до вічного прокляття. Так час набуває свого смислу як час милості, призначений для прийняття спасіння і підготовки до того, щоб витримати випробування в день Божого суду [7, с. 173].

Здійснення природно-правового обґрунтування часу є складним завданням. Фактично воно вирішується лише частково, фрагментарно, оскільки людина, як мікрокосмос, розуміє часову будову світу в мініатюрі. Це дає можливість зробити деякі невеликі висновки.

Зокрема, досліджено, що цикл людського життя здійснюється не по колу, а, скоріше, по висхідній спіралі. Початок спіралі міститься у точці координат, а кінець – невідомий, хоча у Всесвіті він зафіксований. Спіраль в'ється навколо бісектриси, яка повинна бути проведена під кутом 45° . Зміна цього кута – це відхилення від онтологічного життя, яке містить сигнальні точки – хвороби, біди, нещастя тощо. Темпи життя відображені на спіралі (амплітуди, кроки), які теж облаштовані сигнальними природними точками. Остання контрольна точка, хоча й записана, але невідома людині. Це не залежить від заслуг людини. Заслуги будуть враховані після розподілу для потойбічного життя. Тому важливою є не тривалість життя, а його якість. Фактично людина сама має можливість контролювати якість свого життя, але це потребує усвідомлення, віри та інших природно-надприродних чинників.

За часовим виміром людського життя побудована шкільна навчально-виховна система з виставленням поточних та підсумкових оцінок, форм і методів впливу на учня (студента), які він не

завжди адекватно розуміє і дає їм належну оцінку. Тому людина не повинна марнувати час, а активно вчитися, щоб бути призначеною на відповідну «посаду» у небесному «суспільстві». При цьому треба врахувати, що темпи життя, сповільнення чи прискорення у часі – це карані порушення. Життєвий час повинен йти рівномірно. Те, чого людина досягнула у земному часі, буде використано у небесному часі. Тобто земні норми природно-правового творення мають місце (і будуть мати) для надприродно-правового «кодексу».

Тема дослідження потребує розгляду таких понять як час у природному праві та природне право у часі. Для цього необхідно вдаватися до глибшого виявлення проблеми часу.

Час означає плинність, тривалість і послідовність подій. Він є умовою існування скінченних речей та істот живого світу. Згідно з християнським вченням час як творіння Боже підкорений домобудівництву спасіння і своїми межами має початок і кінець світу; в цьому скінченному тимчасовому інтервалі здійснюється земна історія людства. Час у його відношенні до вічності складає одну із таємниць світобудови і залишається для людського розуму невирішеним завданням. Зв'язок часу з буттям дозволяє виділити самостійні аспекти часу, які обумовлені типологією родів буття, формами сприйняття часу, його вивченням і розумінням. З цього погляду можна говорити про релігійне, філософське, психологічне, історичне, художнє і природно-наукове розуміння часу [5, с. 517–518]. Ці види розуміння часу, його тривалість буття об'єктів, швидкість, ритм, темп їх розвитку мають відношення до природного права. Йдеться, передусім, про їхні взаємовпливи.

Релігійне поняття часу відображене уявленнями давніх небіблійних традицій, у Священному Писанні, у працях отців і учителів Церкви, у Божественній Літургії. У найдавніших космологічних текстах багатьох народів відображено так званий міфічний час («пра-час»), який передує історичному часу. Міфічний час, як правило, охоплює теогонію, теомахію, створення деміургами нинішнього стану світу і людини. Боги разом із космосом включені в один процес становлення, не будучи цілком вільними від часу. Релігійно-історичне життя давніх суспільств у багатьох випадках визначалося повторювальними природними і біологічними циклами, які наділялися священним характером і були тісно пов'язані з культом і релігійними святами, закріпленими в календарі. Час вимірювався циклічним рухом небесних світил, розуміння якого носило сакральний характер. Події земної історії, згідно з уявленнями древніх, є відображенням подій міфічного часу, які можна спостерігати на небі за рухом планет. У Старому Завіті немає терміну, який означає загальне, абстрактне поняття часу, немає опису «пра-часу», який співставляється з міфічним часом давніх релігій. Творення світу, час, події природної і суспільної історії присутні у Священному Писанні настільки, наскільки співвідносяться з його головною метою – розказати про відносини людини і Бога. Однак уявлення про час у Старому Завіті не обмежується природно-космічними ритмами: вже у біблійній космології можна вгледіти лінійну направленість часу. Події людської історії є розгорнені у часі Божественного Промислу про світ і людину. У Новому Завіті знаходять підтвердження і розвиток положення про те, що: час є творіння Боже, Бог Творець трансцендентальний відносно до часу, що для Бога немає плинності часу, що Промисел Божий не залежить від часу і звершується безумовно [5, с. 517–523].

Філософське розуміння часу найбільш повно відображене в сучасних дефініціях, висловлених дослідниками.

Зокрема, час – це притаманна людській свідомості форма сприйняття зміни: виникнення, становлення, протікання, руйнування у світі, а також його самого разом зі всім тим, що до нього відноситься [10, с. 85]; він характеризує послідовність існування явищ, які змінюють одне одного, відокремленість різних стадій розвитку, тривалість матеріальних процесів [12, с. 420]; це одна з фундаментальних форм прояву будь-якої спостережуваної реальності, що позначає межі будь-якого руху та характеризується через послідовність, тривалість, ритм, векторну спрямованість, незворотність та неповторність [4, с. 239]; це тривалість, протяжність чого-небудь; момент, проміжок тої чи іншої тривалості, в якій здійснюється що-небудь; форма виникнення, становлення, текучості і руйнування у світі, а також його самого разом зі всім тим, що до нього відноситься; період, епоха [9, с. 156]; це

фундаментальне поняття людського мислення, яке відображає мінливість світу, процесуальний характер його існування, наявність у світі не тільки «речей» (об'єктів, предметів), але й подій [8, с. 153] та ін. Зміст часу має природно-правову сутність. Так, векторність, спрямованість, незворотність, які притаманні часові, мають місце у природному праві. Правом не можна маневрувати і правопорушення є незворотним явищем. Турбуватися про добро для інших – це природно-правове завдання образу Божого на землі, де основним регулятором у часі є совість.

Майбутнє, теперішнє, минуле – це абстракції від цього природного поняття часу, в яких частки «ще» і «вже» є знаками вираження характеру існування як турботи. При цьому має значення та обставина, що зі збільшенням віку людини все ще виникаючі можливості залишають все менше й менше місця для дії, оскільки людина починає все більше залежати від минулих подій («людина несе на собі тягар минулого»). Отже, майбутнє все більше просочується минулим, і тому життя, майбутнє якого складається тільки із минулого, називається життям без майбутнього. Під цим розуміється придалена тяжкість минулого, яке стало беззмістовним існуванням [10, с. 85–86].

Виходячи з того, що людина під впливом совісті формує собі майбутнє буття, її душа перебуває у природно-надприродному просторі. Тобто, правова душа визначає собі місце у майбутньому.

Античні філософи зазначали, що душа не створює час (час завжди є там, де в наявності є рух), однак акт виміру становить невід'ємний момент поняття часу. Час визначається через вічність. Вічність – це розумодосяжне буття, незмінне, нерухоме, самотоже; про неї не можна сказати, що вона «була» чи, «буде», але тільки «є»; вона «міститься» в Єдиному. Неспокійно-суєтлива природа – це душа; відпавши від Єдиного, вона, наслідуючи Йому, створила почуттєвий світ, а в наслідуванні вічності – її рухомий образ, час. Час є життя душі в деякому русі, а саме в переході із одного стану в інший [5, с. 520–521]. Тобто час у природному праві продукує душа людини, її компоненти.

Психологічне розуміння часу зводиться до того, що людина відчуває хід часу, пам'ятає минуле, але не майбутнє. Вчення про біоритми, які описують життєдіяльність організмів у денному, місячному, річному циклах, узгоджує біологічну систему з обертанням Землі навколо Сонця, фазами Місяця та іншими механізмами астрономічного часу, що дозволяє говорити також про особливий біологічний час [5, с. 530]. Сприймання часу за своїм походженням має рефлекторний характер. Важливу роль у його виникненні відіграє утворення умовних рефлексів. Для сприймання часу немає спеціальних аналізаторів. Воно здійснюється шляхом взаємодії аналізаторів, якими ми відображаємо інші сторони явищ об'єктивної дійсності [6, с. 165–166].

Важливим є сприйняття права у часі психологічними особливостями права. Адже психологія доводить особливу роль у сприйнятті нею норм права досвіду, зайнятості та ін. Звичайно, досвід і зайнятість залежать від часу. Здобуття позитивного досвіду поведінки людини залежить від впливу на неї норм права. Більш цінним буде те, що людина формуватиме свій досвід у полі і у просторі природного права. Тоді основними аналізаторами, сигнальними зв'язками людина відчуває свою правомірність або неправомірність. У цих відчуттях існують певні природні орієнтири, зокрема стан здоров'я, відношення оточуючих до себе, авторитет у колективі та інші фактори, які здобуваються досвідом.

Зайнятість людини пов'язана з часом: час проходить швидко або повільно, що свідчить про певну зацікавленість або незацікавленість у бажаній, цікавій події, які дають певні сигнали про елементи поведінки людини.

Історичне розуміння часу впливає із дефініцій: історія – це часова послідовність світових подій, які утворюють певну дійсність, а також запис цих подій та їхній зміст, найпростіше – у формі звичайного часового слідування однієї події за іншою [10, с. 189]; це розгорнутий у часі процес розвитку та змін суспільного життя, історія стає можливою внаслідок того, що людина має свободу вибору своїх дій та здатна за допомогою свідомості перетворювати себе та дійсність. У цьому сенсі історія є демонстрацією того, якою є і може бути людина; історія передбачає поєднання мінливого із неперервним триванням [4, с. 105]. Якщо виходити з того, що розуміння природного права має історичний процес, то в такому випадку історія «шліфує» природне право. Вона «пропускає» його

розуміння крізь всі історичні епохи, історичні погляди, генезу, філософські течії та філософські теорії. Кожен такий історичний «інститут» вносив своє розуміння природного права. Позитивним є те, що кожен науковець ніколи не є задоволеним своїм визначенням природного права. Чим далі рухаємося в часі дослідження природного права, тим більше ми набуваємо ціннісних понять природного права.

Художнє розуміння часу розкривається такими поняттями як художнє бачення, художній простір, художній образ та ін. Так, художнє бачення – це спосіб інтерпретації мистецтвом картини світу, менталітету. Кожна історична епоха демонструє свій тип художнього образу і виробляє відповідно до нього мовні засоби. При цьому можливості художнього уявлення на будь-якій історичній стадії не безмежні: кожен художник є учасником у своїй епосі [8, с. 960]. Аналогічно це стосується й природного права, оскільки художній образ відображає ті природні взірці взаємостосунків між людьми, людством і природою взагалі, які позитивно чи негативно зафіксовані природним правом. Художній простір відображає переживання світу, глибинні екзистенційні переживання, які мають природно-правовий зміст.

У художньому образі, як синтезуючій формі художньої свідомості та творчості в цілому, увиразнюється естетико-філософський підхід, що долає межі «реалістичного» віддзеркалення, прямого дублювання онтологічних значень. Духовне освоєння дійсності перестає орієнтуватися лише на її відображення і дедалі більше зосереджується на оцінках, думках та почуттях митця [11, с. 702]. Створення художнього образу обумовлюється часом і природними нормами. Але художник може створити художній образ, який не перебуває у прямопропорційній чи оберненопропорційній (як карикатура) залежності від природного права. Тому художній образ є витвором часу і природного права.

Природно-наукове розуміння часу полягає в обґрунтуванні порядку зміни явищ, подій, процесів, які є онтологічними у Всесвіті. Час має важливе значення у сприйнятті людиною природно-правової картини світу. Особливо це стосується часовості людського існування у природно-правовому просторі, як реальному світі. У часі існують природні закони, створювані щодня разом зі світом, у часі формується людиною і природне право як суб'єктивне розуміння цих законів у часі.

Час як внутрішнє споглядання має пріоритет перед простором, він відіграє роль зв'язуючої ланки між почуттєвістю і свідомістю. У цій функції час є трансцендентальною схемою, яка здійснює багатозначності на рівні уяви і породжує у так званій фігурний синтез, без якого неможливий синтез свідомості, який здійснюється за допомогою категорій [3, с. 454]. У філософії науки час – це реальний параметр, який дає змогу зорганізувати природні події у впорядковану систему, і визначає тривалість цих подій. Часовість має два значення: властивості мінливості; відношення до мінливості і перехідності до буття. Часовість у першому сенсі охоплює будь-які об'єкти; у другому сенсі вона належить тільки до екзистенціальних форм свідомих істот. У цьому сенсі перебувають у часі лише ті істоти, які володіють відомістю часу і в стані у своїй діяльності та мисленні долати горизонт теперішнього, надаючи цілеспрямований вплив на майбутнє і зберігаючи в рефлексуючій пам'яті минуле. Часовість як фундаментальна структура суб'єктивності конститує емпіричний час повсякденності і визначається як «початкове» [8, с. 154–155]. Тобто, свідомою людиною як природно-надприродною особою перебуває у просторі дій законів Всесвіту, завжди стикається з різноманітними подіями, явищами, процесами природи. Ці природні процеси дають можливість співставляти діяльність людини у теперішньому з минулим і пробувати прогнозувати майбутнє.

Теперішній час є тимчасовою ідеєю вічності. Ми охоплюємо не існуюче більше минуле тільки силою наших спогадів, які роблять його теперішнім. Ми пожинаємо ще не існуюче майбутнє винятково силою наших надій і очікувань, які також роблять його теперішнім. Отже, минуле і майбутнє є опосередкованими формами буття. Тільки теперішнє можна відчувати як безпосередньо дане існування. Тим не менше, ми не усвідомлюємо це безпосередньо дане теперішнє, оскільки будь-яке сприйняття вимагає деякого віддалення від предмета цього сприйняття. Отже, наше усвідомлення теперішнього моменту завжди приходить або дуже рано, або дуже пізно: момент і усвідомлення не

одночасні. Теперішнє є внутрішньою таємницею часу [2, с. 93]. Людина недооцінює теперішній час. Її поведінка помилково скерована на небезпечну фразу: «Я живу один раз, тому хочу жити без природно-правових обмежень». Але ці обмеження стримують від небезпеки, від страшного майбутнього. Тому важливо розглянути такі поняття як час у природному праві і природне право у часі.

Видається, що час у природному праві – це онтологічно визначена у людському бутті чотирирівнірна єдність процесу функціонування потрійного поділу часу, врегульованого природним правом.

За допомогою часу природне право, джерелом якого є природний закон і людська свідомість, може мати різний зміст. Адже людське буття перебуває у чотирирівнірній системі координат: довжина, ширина, висота, час. Така онтологічна впорядкованість вимагає часового обґрунтування тілесної поведінки (довжина, ширина), почуття і думки (висота). Впорядкування часом вимагає мисленнєвих операцій, пов'язаних потрійним поділом часу: колишнього, нинішнього, майбутнього. Колишні правомірні чи неправомірні дії, почуття, думки зберегли свої духовно-моральні імперативи, хоча дії цих імперативів і процеси функціонування безумовно мають меншу силу, але проявлятися можуть. Недарма у службових характеристиках на кандидатів для високих державних посад, пов'язаних із допуском до таємниць, ретельно «нишпорять» минуле. Справа в тому, що обґрунтування способу поведінки у колишньому часі «записана» була у свідомості і перейшла з плином часу у підсвідомість. Вона «причайлася» і може за сприятливих умов проявити себе (це добре знають медики про колишні захворювання). Тому дуже важливо у вихованні дітей із найменшого «вживати» якомога найбільше духовно-моральної інформації, яка володіє свідомими і підсвідомими імперативами протягом всього життя. І навпаки, інтенсивно боротися проти негативного впливу всього злого, неприродного.

До колишнього варто зарахувати й такі природні процеси як генетичні (спадкові), поведінку прародичів та інші. Зокрема, джерелом генетичних процесів є інформація, отримана від предків і закладена у спадкових структурах організмів у вигляді сукупності генів. Змінити генетичну структуру неможливо, але пристосуватись до її дії можна у теперішньому. Поведінка прародичів перебуває у їхніх звичаях й традиціях, які також певним чином займають місце у теперішньому у вигляді частини норм природнього права.

Нинішній час слугує свідомим внесенням змін у норми родинного природнього права і часом несвідомим формуванням норм природнього права у майбутньому часі. Адже майбутнє вибудовує нинішнє і колишнє. Якщо у нинішньому людина реалізовує норми природнього права, то у майбутньому – норми надприроднього права. Однак це потребує спеціального дослідження.

Право у часі є протилежним поняттям часу у праві. Потрібно задатися елементарними питаннями: яку функцію виконує природне право у часі, що робить природне право у часі, для чого часу природне право тощо. Для відповіді на поставлені питання спочатку треба дати відповідь на інше питання: яке місце займає природний закон у часі?

Відомо, що природні закони творилися кожного умовного дня протягом умовного тижня. Тобто час був – сім днів, а природні закони утворювали не поодинокі норми, а сім систем природно-правових законів. Тому природний закон займає місце закріплення створеного Богом щодня частини світу і визначення динаміки розвитку створеного. Поява людини на шостий день дала джерело природнього права – образ Божий, який почав творити природне право за часом, в якому Бог створив природні закони. Тобто мистецтво творення природнього права Бог делегував своєму помічникові – образу Божому. Зміст природнього права обґрунтовував те, що Бог створив у щоденному тижневому часі. Тепер можна дати відповіді на інші запитання.

1. Природне право у часі виконує низку функцій, пов'язаних із формуванням онтологічних поведінкових рефлексів людини у певний період часу дії природних явищ.

2. Природне право у часі допомагає людині осмислювати тимчасово прожитий нинішній і колишній час свого правового життя для забезпечення онтологічного місця у майбутньому, вічному часі життя.

3. Природне право потрібне часом для того, щоб допомогти зберегти цілісність світу до визначеного Промислом Божим його завершення.

Ці та інші подібні питання знаходять своє місце у такій дефініції.

Природне право у часі – це передбачена у бутті теперішнього світу людська осмисленість тимчасових природних законів для врегулювання процесу набуття нею гідного місця у новому світі, який буде функціонувати за вічними надприродними законами.

Теперішній (сучасний) світ регулюється тимчасовими природними законами. Відповідно до цього існує природне право є тимчасовим. Тобто людське осмислення існуючих природних законів є обмеженим у часі. Настане час, коли така потреба у людській діяльності відпаде, оскільки образ Божий виконає своє природно-правове завдання: буде новий світ із новими надприродними законами. Люди, які заслужать жити у майбутньому світі, будуть мати інше завдання. Невідомим є існування у вічному світі процесу творіння людиною надприродного права. Поки що людина може творити окремі аспекти надприродного права в уяві з міцною вірою. Людина у теперішньому часі зі своєї волі не оцінить і не може оцінити право у майбутньому часі.

Висновок. Отже, природно-правове обґрунтування часу зводиться до того, що час пояснює послідовність існування світових явищ, а природне право регулює ці явища. Часовість природного права полягає в тому, що час має владу над природним правом, він визначає надприродну трансцендентальність, тобто те саме «завтра», яке поширене у богословських дослідженнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Библиейская энциклопедия : в 4-х вып. Вып. I. А-Е. Труд и издание архимандрита Никифора. М.: Изд. Свято-Троице-Сергиевой Лавры. 1990. 904 с. 2. Мальтман Ю. Наука и мудрость: К диалогу естественных наук и богословия / пер. с нем. М.: Библиейско-богословский институт св-апостола Андрея, 2005. 204 с. 3. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / Ин-т философии РАН ; Научно-ред. совет: предс. В. С. Степин. М.: Мысль, Т. 1. 2000. 724 с. 4. Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів: «Магнолія 2006», 2011. 352 с. 5. Православная энциклопедия : многотом. изд. Т. 9. М.: Церк.-науч. центр «Православ. энцикл.», 2005. 752 с. 6. Психологія : підруч. для педагог. вузів / під ред. Г. С. Костюка. Вид. 2-ге, доп. К.: Радянська школа, 1964. 584 с. 7. Ринекер Ф. Библиейская энциклопедия Брокгауза / Ф. Ринекер, Г. Майер; [пер. с нем. В. Иванова и др.]; под ред. В. Цорна. Кременчуг: Христианская зоря, 1999. 1120 с. 8. Философия: Энциклопедический словарь / под ред. А. А. Ивина. М.: Гардарики, 2004. 1072 с. 9. Философский словарь. К.: А.С.К., 2006. 1056 с. 10. Философский словарь: Основан Г. Шмидтом. 22-е, новое, перероб. и изд. под ред. Г. Шишкоффа / пер. с нем. ; общ. ред. В. А. Малинина. М.: Республика, 2003. 575 с. 11. Філософський енциклопедичний словник / під ред. В. І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 744 с. 12. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. К.: Гол. ред. УРЕ, 1973. 600 с.

REFERENCES

1. Byblejskaya encyklopedyya. [Bible Encyclopedia] V 4-x vip. Vipusk I. A-E. Trud y yzdanye arxymandryta Nykyfora. M.: Yzd. Svyato-Troyce-Sergyevoy Lavri. 1990. 904 p. 2. Maltman Yu. Nauka y mudrost [Science and wisdom]: K dyalogu estestvennih nauk y bogoslovyu / Per. s nem. M.: Byblejsko-bogoslovskiy ynstytut sv-apostola Andreye, 2005. 204 p. 3. Novaya fylosofskaya encyklopedyya [New Philosophical Encyclopedia]: V 4t. / Yn-t fylosofyy RAN; Nauchno-red. совет: preds. V. S. Stepin. M.: Misl, T.1. 2000. 724 p. 4. Petrushenko V. L. Filosofskiy slovnyk: terminy, personaliyi, sentenciyi. [Philosophical dictionary: terms, personalities, maxims] Lviv: «Magnoliya 2006», 2011. 352 p. 5. Pravoslavnaya encyklopedyya [Orthodox Encyclopedia] : mnogotom. yzd. T. 9. M.: Cerк.-nauch. centr «Pravoslav. encykl.», 2005. 752 p. 6. Psyxologiya. [Psychology] Pidruchnyk dlya pedagogichnyx vuziv / Pid red. G. S. Kostyuka. Vyd. 2-e, dop. K.: Radyanska shkola, 1964. 584 p. 7. Ryneker F. Byblejskaya encyklopedyya Brokgauza [Brockhaus Bible Encyclopedia] / F. Ryneker, G. Majer; [per. s nem. V. Yvanova y dr.]; pod red. V. Czorna. Kremenchug: Xrystyatskaya zorya, 1999. 1120 p. 8. Fylosofiya: Encyklopedycheskyj slovar [Philosophy: Encyclopedic Dictionary] / Pod red. A. A. Yvyna. M.: Gardaryky, 2004. 1072 p. 9. Fylosofskyj slovar. [Philosophical Dictionary] K.: A.S.K., 2006. 1056 p. 10. Fylosofskyj slovar: Osnovan G. Shmydtom. [Philosophical Dictionary: Founded by G. Schmidt] 22-e, novoe, pererob. y yzd. pod red. G. Shyshkoffa / Per. s nem. / Obshh. red. V. A. Malynyna. M.: Respublyka, 2003. 575 p. 11. Filosofskiy

encyklopedychnyj slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary] / Pid red. V. I. Shynkaruka. K.: Abrys, 2002. 744 p. 12. Filosofskyj slovnyk [Philosophical dictionary] / za red. V. I. Shynkaruka. K.: Gol. red. URE, 1973. 600 p.

Дата надходження 11.05.2020

Stepan Slyvka

Institute of Law, Psychology and Innovative Studies
Lviv Polytechnic National University,
Doctor of Law, Professor

THE HEAD OF THE DEPARTMENT OF THEORY AND PHILOSOPHY OF LAW

The article examines the natural and legal justification of time, as well as the temporal justification of natural law, which is reflected in the author's definitions. It is argued that time contributes to the acquisition of natural and supernatural values, and human problems can be solved by ontologically formed natural law, which governs it. In the religious concept of time, natural law had a sacred character and the understanding of time dictated the formation of natural law. However, if the transition from the Sacred Tradition to the Old Testament did not present difficulties in the formation of natural law, then in the New Testament the faithful discovered many new natural legal norms. The interpretation of time by Jesus Christ, and then by the apostles, fathers, teachers of the Church, bishops, was supplemented by new ontological understandings. The constituent elements of time, its tempo, amplitude, and rhythmicity, which are of great importance in natural law, became clearer. Over time, people have the opportunity to justify natural law: at different times, the same ontological and legal norm was perceived by man in the same way. For example, every positive achievement of a child in mental development is welcomed, because it is mental development that introduces the necessary norms into its natural law. However, not every achievement of a scientist should be considered positive: it may not be ontological and the natural right of a scientist will be distorted. That is, time rules the point in the acquisition of ontological and legal norms and events of natural law at different times are evaluated differently.

Key words: natural law, supernatural law, time, past, present, future, natural and supernatural laws.